

Трансформація політичної системи: досвід Бельгії, уроки для України

*Роботу виконано на кафедрі політичних систем Варшавського університету
Науковий керівник: **Ярослав Шиманек** – професор, доктор габілітований*

Досліджено особливості трансформації політичної системи Бельгії. Виявлено специфіку федералізації цієї держави. Проаналізовано подібності тенденцій в політичному розвитку Бельгії та України. На основі бельгійського досвіду сформульовано рекомендації щодо трансформації політичної системи України.

Ключові слова: політична система, трансформація, соціополітичний поділ, федералізація, система державних інститутів.

Myshlyayev T. Yu. Political System Transformation: Belgian Experience, Lessons for Ukraine. Features of Belgian political system transformation are examined. Specific of federalization of this state is found out. Similarities of political development of Belgium and Ukraine are analyzed. Recommendations for transformation of Ukraine's political system on the basis of Belgian experience are given.

Key words: political system, transformation, cleavage, federalization, system of state institutions.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що бельгійське суспільство та політична система цієї країни є прикладом поєднання глибоких соціальних протиріч і політичної волі щодо їх вирішення в спосіб знаходження консенсусу. Особливістю політичної системи Бельгії є складна інституційна структура, зумовлена заплутаністю ієрархії та взаємозв'язків між органами влади, а також складністю розподілу повноважень між центральними органами влади та суб'єктами федерації.

Метою нашого дослідження є вивчення досвіду трансформації політичної системи Бельгії та виокремлення особливостей цього досвіду для України.

Для досягнення мети розв'язувалися такі **завдання**:

- виявити вплив соціополітичних поділів на хід трансформації політичної системи;
- дослідити особливості федералізації Бельгії;
- виокремити позитивні та негативні риси бельгійської політичної трансформації в контексті трансформаційних перетворень в українській політичній системі.

Виділяючи **результати дослідження**, насамперед, слід відзначити, що від 1994 р. Бельгія є двоскладною федерацією шести суб'єктів: три суб'єкти, сформовані за етнолінгвістичною ознакою (фламандо-, франко- та німецькомовне співтовариства) та три суб'єкти, сформовані за регіонально-економічною ознакою (Фландрія, Валлонія та Брюссель-столиця). Складна федеративна структура призвела до того, що в цій державі, окрім центрального уряду, функціонує п'ять урядів суб'єктів федерації (починаючи від 1980 р., Фландрія та фламандомовне співтовариство об'єднали свої органи законодавчої та виконавчої влади). Також, окрім федерального парламенту, існують парламенти федеративних одиниць.

Специфічна ієрархічна структура бельгійської федерації зумовлює виключні законодавчі та виконавчі повноваження федеральних суб'єктів [4, с. 1084].

Посилення мовно-етнічного та релігійно-світоглядного поділів створило загрозу існування ключових інститутів бельгійської держави, поставило під сумнів доцільність побудови єдиної нації, інституційні механізми політичного представництва на федеральному та регіональному рівнях, а також дієвість бельгійської соціально-економічної моделі. Накладання цих поділів відіграло визначальну роль у трансформації політичної системи Бельгії, спричинивши значну кількість політичних та економічних криз та зумовлених ними реформ, а також сприяючи реалізації принципу мовно-етнічної гомогенності регіонів та формування двох окремих регіональних партійно-політичних систем. Регіональні диспропорції, дисбаланс у системі відносин «центр-регіони» та послідовна децентралізація системи органів державного управління зумовили формування двох відмінних нідерландо- та франкомовної спільнот, а також фламандської та валлонської регіональних партійних систем, що послабило бельгійську національну політичну систему. При цьому, якщо фламандці були зацікавлені в максимальному ослабленні інститутів бельгійської держави на основі етномовної та регіонально-економічної автономії, то еліти Валлонії та Брюсселю виступали за збереження сильного федерального центру, який би гарантував збереження клієнтарних зв'язків між ними та франкомовною спільнотою й підтримку дотаційного статусу цих регіонів [2]. Таким чином маємо підстави констатувати, що досвід Бельгії свідчить, що одночасна дія соціополітичного поділу на етномовній та територіальній/регіональній основі веде до синергії й посилення дії кожного окремого соціополітичного поділу, тим самим ускладнюючи можливі шляхи вирішення нагромаджених проблем.

Прогресуюче ускладнення механізмів розробки та реалізації ключових політичних рішень в умовах загострення протиріч між фламандською та валлонською спільнотами спричинило формування заплутаної системи державних інститутів. Характерною рисою реформування державного устрою Бельгії, починаючи з 1960-х рр. стала вимушеність реформ, яким передували гострі політичні кризи. Разом із тим, кожна з цих реформ владно-політичного механізму держави створювали передумови для нових, ще глибших конфліктів. Федеративна модель бельгійської держави інституціоналізувала існуючі в середині бельгійського суспільства та політичної системи протиріччя, проте не змогла зменшити чи усунути їх [1]. На нашу думку, чинники, що зумовили трансформацію політичної системи Бельгії, перешкодили повноцінній артикуляції та узгодженню інтересів етнолінгвістичних спільнот, натомість посилили поділ суспільства на окремі «етнорегіональні сегменти». Таким чином, вважаємо за доцільне стверджувати, що аналіз можливості використання досвіду Бельгії щодо врахування особливих/окремих інтересів фламандської й валлонської спільнот стосовно вирішення проблем України свідчить про необхідність одночасного задіяння інструментів врахування особливих інтересів та інтеграції відмінних спільнот.

Сучасні події в українській політиці показали значну недієздатність держави, інститутів влади та політичних партій. Сьогодні точаться дискусії фахівців щодо моделі оптимального розвитку політичної системи нашої держави [3]. Як приклади наводимо моделі розвитку багатьох демократичних країн, одним із яких є Королівство Бельгія. Утворенню бельгійської федерації передував складний шлях конфліктів і компромісів між валлонами й фламандцями. Тому єдиним безкровним варіантом збереження цілісності країни була поступова перебудова її на федеративних засадах. На шляху до федерації центральний уряд крок за кроком передавав регіональним урядам свої права й повноваження.

Аналіз окресленого досвіду трансформації політичної системи Бельгії дає підстави сформулювати певні рекомендації для трансформаційних перетворень

політичної системи України. Для України важливо не повторити помилок реформування державності Бельгії, де мала місце дестабілізація системи державної влади через впровадження реформ її ключових інститутів із метою усунення асиметричності в системі міжетнічних відносин.

Недопущення поглиблення соціополітичних поділів в умовах української системи суспільних відносин полягає в наступному. По-перше, варто не допустити запровадження принципу двомовності, оскільки це може спричинити посилення наявного мовно-етнічного поділу за бельгійським сценарієм. По-друге, стабільне функціонування нашої держави залежить від вирішення релігійних протиріч, що може бути досягнуто шляхом діалогу між керівництвом православних церков. По-третє, важливою є уніфікація історичної пам'яті українського суспільства, яка була б закріплена в єдиній концепції трактування будівництва української державності початку ХХ ст. та визвольних змагань часів Другої світової війни. По-четверте, вирівнювання регіональних диспропорцій у спосіб реформування системи відносин між центром та регіонами, а також між регіонами з метою усунення етнорегіонального поділу на Схід і Захід.

Формулюючи **висновки** дослідження, варто наголосити, що реформування державного устрою України за прикладом Бельгії загрожує нашій державі схожими наслідками. В основу української політичної системи натомість має бути закладена модель багаторівневої ідентичності (передусім національної), яка полягає в інтеграції соціальних мереж різних рівнів у рамках національного політичного простору. Така модель, заснована на механізмах міжрегіональної кооперації в рамках усіх рівнів влади та управління, повинна сприяти зміцненню української держави. В кожному випадку, доля такого проекту залежатиме від здатності українського суспільства та політичних еліт знайти стійкий баланс між унітарним устроєм, процесом децентралізації (політичної, економічної) та етнокультурною неоднорідністю.

Українською відповіддю на процеси в Бельгії могла б стати тенденція до автономії регіонів в унітарній державі. Відтак вибір на користь федеративної форми територіального устрою в Україні, враховуючи об'єктивну слабкість центральної влади, економічну кризу та політичну нестабільність, лише сприятиме можливості подальшого поділу України.

Джерела та література

1. Андреева Г. Государственно-правовые формы решения национального вопроса: пример Бельгии / Г. Андреева [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.materik.ru/index.php?section=analitics&bulid=61&bulsectionid=5588>. – Название с экрана.
2. Бельгійський федералізм будувався десятиліттями терпіння й компромісів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25268732.html> /. – Назва з екрану.
3. Москалюк О. Чи потрібна Україні федералізація? / О. Москалюк [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://blogi.korrespondent.net/blog/events/3350625/>. – Назва з екрану.
4. Peters G. Consociationalism, corruption and chocolate: Belgian exceptionalism / G. Peters // *West European Politics*. – 2006. – Vol. 29. – Is. 5. – P. 1079–1092.